

5.3

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

उपलभ्य ततः संज्ञां सुखसुप्त इवोत्थितः ।

दिशः सर्वा वनान्तांश्च निरीक्ष्योवाच सत्यवान् ॥ ६७ ॥

upalabh I Ā. - находить; достигать, получать назад; узнавать, удостоверяться;
sañjñā f - сознание, память, чувства;

फलाहारो ऽस्मि निष्क्रान्तस्त्वया सह सुमध्यमे ।

ततः पाटयतः काष्ठं शिरसो मे रुजाभवत् ॥ ६८ ॥

sumadhyamā f - женщина с тонкой талией, стройная;
rujā f - болезнь, боль;

शिरो ऽभितापसंतप्तः स्थातुं चिरमशक्नुवन् ।

तवोत्सङ्गे प्रसुप्तो ऽहमिति सर्वं स्मरे शुभे ॥ ६९ ॥

abhitāpa m - боль;

त्वयोपगूढस्य च मे निद्रयापहतं मनः ।

ततो ऽपश्यं तमो घोरं पुरुषं च महौजसम् ॥ ७० ॥

upaguh I P. - покрывать, обнимать;
arahaḥ I P. - отнимать, отбирать, уносить, увлекать, лишать, преодолевать;

तद्यदि त्वं विजानासि किं तद् ब्रूहि सुमध्यमे ।

स्वप्नो मे यदि वा दृष्टो यदि वा सत्यमेव तत् ॥ ७१ ॥

तमुवाचाथ सावित्री रजनी व्यवगाहते ।

श्वस्ते सर्वं यथावृत्तमाख्यास्यामि नृपात्मज ॥ ७२ ॥

vyavagah (vy-ava-gāh, I Ā.) - наступать (о ночи);

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते पितरौ पश्य सुव्रत ।

विगाढा रजनी चेयं निवृत्तश्च दिवाकरः ॥ ७३ ॥

suvrata - очень преданный, благочестивый;

नक्तंचराश्चरन्त्येते हृष्टाः क्रूराभिभाषिणः ।

श्रूयते पर्णशब्दश्च मृगाणां चरतां वने ॥ ७४ ॥

naktaṃcara m - бродящий ночью, демон;

abhibhāṣin - заговаривающий;

krūrābhibhāṣin - поднимающий крик и вой, предвещающий страшное;

paṇṇa n - лист;

एताः शिवा घोरनादा दिशं दक्षिणपश्चिमाम् ।

आस्थाय विरुवन्त्युग्राः कम्पयन्त्यो मनो मम ॥ ७५ ॥

śivā f - шакал (иносказательное название);

nāda m - звук, вой, рев;

viru II P., VI P. - кричать, реветь, поднимать вой;

॥ सत्यवानुवाच ॥

वनं प्रतिभयाकारं घोरेण तमसा वृतम् ।

न विज्ञास्यसि पन्थानं गन्तुं चैव न शक्यसि ॥ ७६ ॥

pratibhaya - страшный;

ākāra m - форма, вид, выражение лица, внутреннее состояние;

॥ सावित्र्युवाच ॥

अस्मिन्नद्य वने दग्धे शुष्कवृक्षः स्थितो ज्वलन् ।

वायुना धम्यमानो ऽत्र दृश्यते ऽग्निः क्वचित्क्वचित् ॥ ७७ ॥

śuṣka сухой;

jval I P. - пылать, гореть, воспламеняться; caus. разжигать, раздувать огонь;

dham (или dhmā, I P.) - дуть на, раздувать;

ततो ऽग्निमानयित्वेह ज्वालयिष्यामि सर्वतः ।

काष्ठानीमानि सन्तीह जहि संतापमात्मनः ॥ ७८ ॥

samtāpa m - жар; страдание, печаль, горе; аскетизм, аскетический образ жизни;

han (II P., p.p. hata) - убивать; бить; истреблять, уничтожать, подавлять, гнать;

यदि नोत्सहसे गन्तुं सरुजं त्वां हि लक्षये ।

न च ज्ञास्यसि पन्थानं तमसा संवृते वने ॥ ७९ ॥

utsah I Ā. - мочь, быть в состоянии;

saruja - больной;

श्वः प्रभाते वने दृश्ये यास्यावो ऽनुमते तव ।

वसावेह क्षपामेतां रुचितं यदि ते ऽनघ ॥ ८० ॥

anumata n - согласие; разрешение;

kṣapā f - ночь;

guc (I Ā., p.p. gucita) - блеснуть; нравиться, казаться;

॥ सत्यवानुवाच ॥

शिरोरुजा निवृत्ता मे स्वस्थान्यङ्गानि लक्षये ।

मातापितृभ्यामिच्छामि संगमं त्वत्प्रसादनात् ॥ ८१ ॥

prasādana n - благоволение, милость; Abl. adv. по твоей милости, с твоего благосклонного согласия, если тебе угодно;

न कदाचिद्विकालं हि गतपूर्वो मयाश्रमः ।

अनागतायां संध्यायां माता मे प्ररुणद्धि माम् ॥ ८२ ॥

vikāla m - вечер; Acc. adv. в вечернее время;

sandhyā f - du. сумерки;

prarudh VII P. - удерживать;

दिवापि मयि निष्क्रान्ते संतप्येते गुरू मम ।

विचिनोति हि मां तातः सहैवाश्रमवासिभिः ॥ ८३ ॥

vici V P. - собирать, срывать (цветы), искать;

tāta *m* - отец, батюшка; *Voc.* мой милый, друг;

मात्रा पित्रा च सुभृशं दुःखिताभ्यामहं पुरा ।

उपालब्धः सुबहुशश्चिरेणागच्छसीति ह ॥ ८४ ॥

bhṛśa - сильный, резкий; *Acc. adv.* сильно, много, очень;

upālabh (upa-ā-labh) I Ā. - упрекать, порицать;

bahuśas *adv.* - многократно, часто;

का त्ववस्था तयोरद्य मदर्थमिति चिन्तये ।

अदृश्ये मयि ताभ्यां हि महद्दुःखं भविष्यति ॥ ८५ ॥

avasthā *f* - состояние, положение;

पुरा मामूचतुश्चैव रात्रावस्त्रायमाणकौ ।

भृशं सुदुःखितौ वृद्धौ बहुशः प्रीतिसंयतौ ॥ ८६ ॥

asrāyamāṇaka - плачущий;

samyam I P. - сдерживать, обуздывать, управлять, принимать;

त्वया हीनौ न जीवेव मुहूर्तमपि पुत्रक ।

यावद्धरिष्यसे पुत्र तावन्नौ जीवितं ध्रुवम् ॥ ८७ ॥

dhruva - продолжительный, постоянный, твердый; *Acc. adv.* положительно, несомненно;

वृद्धयोरन्धयोर्दृष्टिस्त्वयि वंशः प्रतिष्ठितः ।

त्वयि पिण्डश्च कीर्तिश्च संतानं चावयोरिति ॥ ८८ ॥

pratiṣṭhā I U. - стоять, находиться; возвышаться; основываться, противостоять;

piṇḍa *m* - шарик из муки или риса, приносимая в жертву теням усопших на поминках;

माता वृद्धा पिता वृद्धस्तयोर्यष्टिरहं किल ।

तौ रात्रौ मामपश्यन्तौ कामवस्थां गमिष्यतः ॥ ८९ ॥

yaṣṭi *f* - прут, жердь, палка; опора, подпорка;

निद्रां चैवाभ्यसूयामि यस्या हेतोः पिता मम ।

माता च संशयं प्राप्ता मत्कृते ऽनपकारिणी ॥ ९० ॥

abhyasūya *den. P.* - роптать, негодовать на ч.-л.;

saṁśaya *m* - сомнение, страх, опасность;

apakar VIII U. - причинять (*gore, вред*), убирать, уносить;

अहं च संशयं प्राप्तः कृच्छ्रामापदमास्थितः ।

मातापितृभ्यां हि विना नाहं जीवितुमुत्सहे ॥ ९१ ॥

kṛschra - трудный, тяжкий, опасный; *m, n* затруднение, опасность, зло, горе; *In. adv.* с трудом, едва;

āpad *f* - несчастье, беда, несчастный случай;

व्यक्तमाकुलया बुद्ध्या प्रज्ञाचक्षुः पिता मम ।

एकैकमस्यां वेलायां पृच्छत्याश्रमवासिनम् ॥ ९२ ॥

vyaktam *adv.* - ясно, очевидно, несомненно;

ākula - смущенный, озабоченный, обеспокоенный;

velā *f* - время, срок; час, минута;

नात्मानमनुशोचामि यथाहं पितरं शुभे ।

भर्तारं चाप्यनुगतां मातरं परिदुर्बलाम् ॥ ९३ ॥

anuśuc I P. - жалеть, скорбеть, беспокоиться;
paridurbala - совсем слабый;

मत्कृतेन हि तावद्य संतापं परमेष्ठ्यतः ।

जीवन्तावनुजीवामि भर्तव्यौ तौ मयेति च ।

तयोः प्रियं मे कर्तव्यमिति जानामि चाप्यहम् ॥ ९४ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

एवमुक्त्वा स धर्मात्मा गुरुभक्तो गुरुप्रियः ।

उच्छ्रित्य बाहू दुःखार्तः सुस्वरं प्ररुरोद ह ॥ ९५ ॥

ucchri (ud-śri, I P.) - возводить, сооружать, поднимать;
ārta - несчастный, страдающий, угнетенный, измученный, опечаленный, скорбный;
prarud II P. - начинать плакать, начинать горевать;

ततो ऽब्रवीत्तथा दृष्ट्वा भर्तारं शोकपीडितम् ।

प्रमृज्याश्रूणि नेत्राभ्यां सावित्री धर्मचारिणी ॥ ९६ ॥

pramarj I P., II P. - утирать, очищаться;

यदि मे ऽस्ति तपस्तप्तं यदि दत्तं हुतं यदि ।

श्वश्रूश्वशुरभर्तृणां मम पुण्यास्तु शर्वरी ॥ ९७ ॥

puṇya - чистый, священный, святой; *n* добро, добродетель, религиозная заслуга;
śarvarī *f* - ночь;

न स्मराम्युक्तपूर्वा वै स्वैरैष्वप्यनुतां गिरम् ।

तेन सत्येन तावद्य ध्रियेतां श्वशुरौ मम ॥ ९८ ॥

svaira - свободный, непринужденный; *Acc. adv.* медленно, осторожно; *Loc.pl.* в неважных делах, в малозначительных вопросах;

॥ सत्यवानुवाच ॥

कामये दर्शनं पित्रोर्याहि सावित्रि माचिरम् ।

पुरा मातुः पितुर्वापि यदि पश्यामि विप्रियम् ।

न जीविष्ये वरारोहे सत्येनात्मानमालभे ॥ ९९ ॥

vipriya *n* - неприятность, горе;
varārohā *f* - обладающая прекрасными бедрами, красавица;
ālabh I Ā. - трогать; убивать (+*ātmanam* - себя);

यदि धर्मे च ते बुद्धिर्मा चेज्जीवन्तमिच्छसि ।

मम प्रियं वा कर्तव्यं गच्छावाश्रममंतिकात् ॥ १०० ॥

antika *n* - близость; *Acc. Abl. k;* *Loc.* вблизи, при, у;

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

सावित्री तत उत्थाय केशान्संयम्य भाविनी ।

पतिमुत्थापयामास बाहुभ्यां परिगृह्य वै ॥ १०१ ॥

utthāpayām āsa - pf. om caus. utthā (ud-sthā);

उत्थाय सत्यवांश्चापि प्रमृज्याङ्गानि पाणिना ।

दिशः सर्वाः समालोक्य कठिने दृष्टिमादधे ॥ १०२ ॥

ādḥā III U. - обращать на, прилагать, налагать, употреблять, положить, устраивать, получать;

तमुवाचाथ सावित्री श्वः फलानि हरिष्यसि ।

योगक्षेमार्थमेतं ते नेष्यामि परशुं त्वहम् ॥ १०३ ॥

kṣema - спокойный, обеспеченный; m спокойствие, безопасность;

कृत्वा कठिनभारं सा वृक्षशाखावलम्बनम् ।

गृहीत्वा परशुं भर्तुः सकाशं पुनरागमत् ॥ १०४ ॥

avalambin - висящий, свешивающийся;

sakāśa m - близость, присутствие; Acc. к, в Abl.от, из, Loc. при, у;

वामे स्कन्धे तु वामोरूर्भर्तुर्बाहुं निवेश्य सा ।

दक्षिणेन परिष्वज्य जगाम गजगामिनी ॥ १०५ ॥

vāma - левый; милый, красивый;

vāmorū (vāma-ūrū) f - прекраснобедрая (женщина);

pariṣvaj (pari-svaj I Ā.) - обнимать;

gajagāminī f - идущая слоновой походкой, мягко покачиваясь;

॥ सत्यवानुवाच ॥

अभ्यासगमनाद्भीरु पन्थानो विदिता मम ।

वृक्षान्तरालोकितया ज्योत्स्नया चोपलक्षये ॥ १०६ ॥

abhyāsa m - изучение, повторение, привычка, упражнение, произнесение вслух;

bhīru, (f bhīru u bhīrū) - боязливый, пугливый, робкий;

ālok I Ā. - видеть, замечать;

jyotsnā f - лунный свет;

आगतौ स्वः पथा येन फलान्यवचितानि च ।

यथागतं शुभे गच्छ पन्थानं मा विचारय ॥ १०७ ॥

avaci (V P., p.p.avacita) - собирать;

vīcar I P. - расходиться, прохаживаться, бродить, странствовать, жить; caus. мешкать, медлить;

पलाशखण्डे चैतस्मिन्पन्था व्यावर्तते द्विधा ।

तस्योत्तरेण यः पन्थास्तेन गच्छ त्वरस्व च ॥ १०८ ॥

palāśa n - лист, лепесток; название дерева Butea Frondosa;

khaṇḍa m, n - кусок, обломок; группа, толпа, множество;

स्वस्थो ऽस्मि बलवानस्मि दिदृक्षुः पितरावुभौ ।

ब्रुवन्नेव त्वरायुक्तः संप्रयादाश्रमं प्रति ॥ १०९ ॥

tvarā *f* - поспешность;

samprayā (sam-pra-ya, П Р.) - отправляться, двигаться вперед;

॥ इति महाभारते सावित्र्युपाख्याने पञ्चमः सर्गः ॥